

Festivali svetlosti:

Manifestacije posvećene razvoju i promovisanju kulture svetlosti u gradovima

“Jedan industrijalac je pozvao na večeru izvestan broj dama i gospode. Zvanice su dočekali prijatni mirisi iz kuhinje i svi su se radovali djakonijama koje su ih čekale. I kada se srećno društvo okupilo oko stola, na kome su se nalazile sve same izvrsne stvari, domaćin je upalio crveno osvetljenje. Meso je izgledalo jarko crveno, ali je spanać pocrneo, a krompiri su ostali jarko crveni. Zbunjeni gosti jedva su se vratili od ovog iznenadjenja, a već se crvena svetlost promenila u plavu i pečenje je odjednom izgledalo ustajalo, a krompiri budjavi. Gosti su potpuno izgubili apetit. Zatim se upalila žuta svetlost, koja je crveno vino pretvorila u tamno ulje, a goste u žive leševe; neke osetljive dame ustale su i žurno napustile sobu. I nikome se više nije jelo, premda su svi znali da je posredi samo obična promena svetlosti, čija je boja uticala na njihova osećanja. Konačno je domaćin, smejući se, opet upalio belo osvetljenje, i okupljenom društvu se ubrzo vratilo veselo raspoloženje.”

Johannes Itten, „Umetnost boje“

Uvod:

Kada bi smo govorili o fenomenologiji prirodne, dnevne svetlosti prevashodno bi smo rekli da je ona fizički fenomen, njen izvor je Sunce, a u svom materijalizovanom stanju ona je sunčev zrak. Takodje, rekli bi smo da je sunčeva svetlost i biološki fenomen, jer osim što je preduslov za život bilo kog živog organizma, kao pandan onoj drugoj životnoj energiji - toploti, ona za te žive organizme tumači sate, dane i godine njihovog životnog veka. Medjutim, najizraženiji aspekt fenomenologije svetlosti je onaj koji se vezuje za ljudsku percepciju, zbog koga se svetlost i tvorevine svetlosti doživljavaju ne samo kao fizički, već i kao psihološki fenomen. Upravo ovaj aspekt je doveo do postepenog oblikovanja simbolike i kulture svetlosti. I dok fizičari, tako reći, nisu utvrdili da živimo od „pozajmljene“ svetlosti, manifestacije svetlosti su krile tajne univerzuma i imale su, šta više i danas imaju, ulogu snažnog posrednika između dva sveta, onog u kome se smatralo da ta svetlost obitava i onog koji je zahvaljujući njoj bio rođen.

Kako su tvorevine svetlosti od najranijih vremena smatrane ekvivalentom demonstracije božanskog principa, prostori u kojima je proslavljena sakralna priroda svetlosti su prostori u kojima se i počela razvijati kultura svetlosti. U arhitektonskom smislu to su sakralni objekti, pa se može reći da su religijski hramovi prva arhitektonska zdanja u kojima je osvetljenje planski radjeno, od položaja hrama u odnosu na izvor sunčeve svetlosti, do upotrebe umjetnih izvora osvetljenja. Kako je opšte poznato, do XIX veka izvore umjetnog osvetljenja uglavnom su činile zapaljene baklje, uljane lampe i sveće. U objektima religijske namene njihova uloga je nadilazila potrebu samo za osvetljavanjem prostora, već je prvenstveno imala duhovno i spiritualno značenje. To je razlog što plamen sveće i danas kada ga je moguće zamijeniti bilo kojim drugim, kvalitetnijim umjetnim osvetljenjem ostaje nosilac dramaturgije verskih ceremonija.

U zavisnosti od perioda do perioda, percepcije sveta i univerzuma, kako sakralnog, tako i svetovnog, ovozemaljskog života, određeni segmenti simbolike svetlosti su različito tretirani, a kroz simboliku svetlosti se mogao iščitati "duh vremena" jednog kulturno-istorijskog trenutka. Tako je na primer u periodu baroka, nakon kontrareformacije katoličke crkve dominirala atmosfera proslavljanja nebeskog života, monumentalnost i raskoš, a koncepcija osvetljenja u arhitektonskim prostorima palata i crkava izrazito dramatična i teatralna, ostavljala je utisak oštrog svetlosti i senke. Taj *chiaroscuro* efekat, prisutan i u slikarstvu tog vremena, imao je ulogu da aludira na prolaznost ovozemaljskog života, smrt i greh sa jedne strane, dok je sa druge, snopom fokusirane transparentne svetlosti trebao da ukazuje na vrlinu i ono što je nebesko i sveto. Nasuprot baroku, period rokoka koji je usledio proslavljao je ovozemaljski život, aristokratiju, vedrinu, lascivnost, gracioznost, igru. Za razliku od baroknih dramatično osvetljenih grandioznih enterijera, u dosta intimnijoj atmosferi rokoko ambijenata osvetljenje je vedro i gotovo čulno. Koncept svetline u rokoko enterijerima polazio je od visoko izdignutih prozora usečenih u kose površine krovova, belih zidova i velikog broja ogledala koja su dodatno pojačavala refleksije svetlosti. U rokoku oštrog i mračnog baroknih enterijera zamenjuju obli uglovi kako bi se izbeglo stvaranje senki koje bi moglo potsetiti na taštinu ili prolaznost života, pa čak i noću položaj svećnjaka je takodje planiran tako da se izbegne stvaranje senki na licima ljudi.

Ako su religijski hramovi bili prvi prostori u kojima je osvetljenje planski radjeno, u profanoj arhitekturi to mesto zauzimaju teatri. Prvi primeri potiču iz vremena antike, a od vremena renesanse, kada se antički ideali vraćaju na velika vrata, svetlosni efekti počinju zauzimati važno mesto u vokabularu scenografskih teatarskih tehnika, jer pozornice teataru upravo u periodu renesanse bivaju prenete u ambijente zatvorenih prostora. Tokom renesanse i kasnije baroka, prevashodno u italijanskim teatrima bivaju uspostavljeni mnogi principi na kojima se kasnije zasnivaju metode modernog scenskog dizajna osvetljenja. Principi na kojima se krajem XIX veka razvijao moderni scenski dizajn osvetljenja dali su veliki podstrek razvoju

filmskog dizajna osvetljenja, a potom od sredine XX veka razvijane su metodologija i tehnike modernog arhitektonskog dizajna osvetljenja. Preduslov ovom razvoju bila je prevashodno industrijska revolucija krajem XVIII i tokom XIX veka, a potom i patentiranje inkadescentnih izvora arificijalne svetlosti, odnosno električne energije, formiranje industrije elektroinženjerstva i sve brži razvoj tehnologije rasvetnih tela.

Kako se kultura svetlosti uglavnom vezuje za prostorno-oblikovne, trodimenzionalne discipline, odraz razvoja kulture svetlosti u disciplinama lepih umetnosti se može pratiti u slikarstvu, ali pre svega kroz izučavanje perspektive i teorije boja. Tehnika vitraža je takodje od jedna od posebnih likovnih formi koja obojeno staklo koristi kao medijum za svetlosne senzacije. Kao disciplina lepih umetnosti, a opet i oblikovnih, u idejnim i formalnim zamislima skulpture svetlost postaje aktivni učesnik tek od modernih vremena. Medjutim, začetak danas već legitimno zasebne umetničke discipline, u savremenim umetničkim krugovima poznate kao *umetnost svetlosti*, ili ako zadržimo neologizam - *Light Art*, datira iz vremena koje je prethodilo razvoju moderne umetnosti. Aristotel je pravadno u svom traktatu *De Sensu* nagovestio da između vibracija svetlosti i zvuka postoji izvesna fizička povezanost, a Isak Njutn je u XVII veku sedam spektralnih boja svetlosti povezo sa sedam nota u muzičkoj skali, da bi potom na osnovu Njutnovih studija jezuitski sveštenik Luis Bernard Kastel proučio i patentirao mehanizam takozvanih svetlosnih orgulja, koje bi u zavisnosti od odsvirane note ispuštale boju svetlosti određene nijanse. Tako su projektirani prvi oblici umetnosti svetlosti čiji je naziv *umetnost boje* ili *luminizam* zapravo kovanica XX veka. Može se reći da su oblici *umetnosti svetlosti* od samog početka bili vezani pre za relevantne naučne spoznaje o prirodi svetlosti i za razvoj tehnike, nego za religijsko tumačenje prirode svetlosti. Ova činjenica je utoliko bitnija jer su upravo naučno-tehnička dostignuća u velikoj meri podstakla razvoj moderne umetnosti od polovine XIX veka. Nakon buržoaske i industrijske revolucije, uspostavljanja novog društvenog poretka, građanskog društva, došlo je i do nove sistematizacije društvenih delatnosti. Tako je razvoj društvenog sloja - radničke klase rezultiralo i definisanjem nove struke delatnosti - dizajnerske struke, koja bi bila vezana za sektore industrijske proizvodnje. Iako oblast umetnosti tada stiže institucionalnu autonomnost, u procesu podele vremena na radno i slobodno, ona biva istrgnuta iz domena životne prakse i postaje rezervat prividno neutilitarnog stvaranja lepih predmeta u okvirima interesnog građanskog i potom kapitalističkog društva.

Dostignuća nauke i tehnike su već sredinom XIX veka učinila da se okviri kulture svetlosti prošire i odraze na celokupno područje kulture i umetnosti u XX veku, prvo patentom tehničke slike, odnosno fotografije, a onda i produkcijom pokretnih slika i filmske industrije. Pokušaji umetnika da društvenom angažovanošću i konkretnim predlozima istaknu važnost uključivanja umetnika u procese industrijske proizvodnje, odnosno u proces dizajna industrijski proizvedenih, utilitarnih predmeta počeli su krajem XIX veka u evropskim pokretima Art Nouveau, Art Deco, Art and Craft. Taj tehnostetički pristup se dalje mogao pratiti pojavom

apstraktne umetnosti u avangardnim pokretima u umetnosti prve dve decenije prošlog veka, konstruktivizmu, delovanju Bauhaus škole i De Stijla nakon Prvog svetskog rata. Sazrevanjem industrijskog dizajna sredinom prošlog veka iz njega se počinju izdvajati posebne discipline, dok umetničko delovanje u oblasti industrijske proizvodnje sa idejom da spoje lepo i korisno, odnosno idejom da umetnici budu kreatori forme prototipa industrijskih proizvoda za serijsku proizvodnju, nameće se kao jedan od glavnih izvora za razvoj teorije modernog i savremenog industrijskog dizajna. Tako je na primer krajem druge decenije XX veka u okvirima Bauhaus stila zabeležena produkcija funkcionalnih i izuzetno kreativnih rešenja za dizajn rasvetnih uređaja dekorativne namene.

Nakon umetnosti Luminizma, umetnost svetlosti se u pokretima umetnosti avangardi i konstruktivizmu razvija u oblik svetlosno-kinetičke skulpture. Posle Drugog svetskog rata kroz teorije spaciodynamizma, razvojem ambijentalne, minimalističke, konceptualne i tehnološke umetnosti krajem veka, forme umetnosti svetlosti evoluiraju u svetlosne ambijenate, svetlosne spektakle i instalacije pri čemu je umetnički pristup i projektovanje ovih dela mahom podrazumevalo primenu i adaptaciju već gotovih, industrijski proizvedenih rasvetnih tela, odnosno integraciju idejnog jezika umetnosti i naučnog jezika tehnologije.

Festivali svetlosti:

Kako je cilj uvoda bio da obuhvati šta pojam kulture svetlosti podrazumeva, pričom o festivalima svetlosti biće istaknut njen značaj i mesto unutar celokupne vizuelne kulture društva. Svojim poreklom značenje pojma festival prevashodno se vezuje za svetkovine religijskog tipa. Tako su festivali svetlosti isprva, tradicionalno proslavljali simbolički i duhovni sadržaj, odnosno religijsko tumačenje svetlosti. Shodno tome datumi održavanja festivala svetlosti su usko povezni sa datumima proslavljanja religijskih praznika.

U hrišćanstvu festivali svetlosti se najčešće održavaju u vreme Božića ili Uskrsa, a festivalski vid proslavljanja ovih praznika je više odlika katoličke nego pravoslavne tradicije. Odlika hrišćanskih festivala svetlosti je uglavnom paljenje sveća, premda poslednje decenije mnogi festivali ovog tipa su modernizovani, pa osim sveća, festivalskoj atmosferi doprinose i savremeni izvori artificijalnog (LED, laseri) osvetljenja.

Basilika Notre-Dame de Fourvière, Festival svetlosti u Lionu, 2011.

Jedan od najvećih tradicionalnih festivala svetlosti u svetu koji postoji od antičkih vremena, i danas oficijalni praznik u Indiji je festival svetlosti *Diwali*. Festival se održava svake godine u periodu od sredine oktobra ili novembra i traje četiri dana. U zavisnosti od regije do regije u tom južno-azijskom pojasu, svaki od ta četiri dana je predodređen za jednu priču, ali univerzalna simbolika festivala potiče od imena *Diwali*, skraćeno od *Deepavali*, što bi u prevodu imalo značenje "put od sveća". Spiritualno značenje ovog festivala u nekom opštem smislu ima za cilj da proslavlja pobedu dobra nad zlim, duhovnog nad materjalnim i pre svega da podseti na unutrašnji mir - unutrašnje svetlo, kao aure svakog bića.

Hram Baps Shri Swaminarayan Mandir, Diwali, London 2012.

Festival svetlosti poznat pod imenom *Hanukkah* predstavlja osmodnevni praznik u judaizmu čijim proslavljanjem se slavi oslobodjenje jerusalimskog Svetog hrama i pobjeda Izraelaca nad okrutnim helenističkim zavojevačima Epifanijevog carstva u drugom veku stare ere. Slavi se u mesecu decembru i u tih osam dana festivala, svakog dana se pali po jedna sveća, zbog čega danas postoje menorke sa osam krakova, poznatije pod imenom hanuke.

Festivale svetlosti, Divali i Hanukkah, obeležavaju van Indije i Izraela sunarodnici i sledbenici istih religija koji žive van ovih država u ostalim delovima sveta.

Hanukkah, Jerusalem, 2012.

Figurativno, ali sa pravom bi se moglo reći, ono što je za scenski dizajn osvetljenja pozornica, za arhitektonski je danas grad. Globalni masterplanovi za urbano, javno osvetljenje gradova, čija izrada je počela krajem prošlog veka, danas su već ustaljena praksa. Iako se masterplanovima za osvetljenje prevashodno prave strategije kako bi vizure gradova trebalo da budu osvetljene u nekom dužem vremenskom periodu, počev od planiranja funkcionalnog osvetljenja saobraćajnih deonica, preko rešenja za osvetljenje ambijentalnih, javnih prostora (trgova, parkova, šetališta) grada, do arhitektonskog osvetljenja pojedinačnih, javnih i drugih objekata u zavisnosti od njihove pozicije, namene i značaja u urbanom, kulturnom ili istorijskom kontekstu grada, u sadržaje masterplanova za urbano osvetljenje gradova ulaze i rešenja za dinamično osvetljenje, čija bi idejna postavka pre bila trenutnog ili promenljivog karaktera.

Savremena rasvetna tehnologija je omogućila da se svaki segment masterplanova za osvetljenje naoruža adekvatnom rasvetnom opremom, čije su mogućnosti i dometi, kao i ekonomičnost takodje tema masterplanova. U svojstvu postindustrijskog, tehnokratskog društva u kome se rečju telematika (izvedena iz reči - telekomunikacije i informatika) opisuje "duh vremena" savremenog doba, festivali svetlosti u gradovima, pozivali se na tradiciju ili ne, kao manifestacije postaju platforme za promociju: ciljeva masterplanova za osvetljenje, dometa savremenih tehnologija industrije rasvetnih tela, edukaciju i zajednički rad umetnika i dizajnera

u kreiranju dinamičnog osvetljenja arhitektonskih objekata i svetlosnih instalacija u urbanim ambijentima ili enterijerima, koje bi pažnju, osim na sebe, skrenulo i na kulturne sadržaje grada. Drugim rečima, festivalima svetlosti se prezentuju objedinjeni napori inženjera, dizajnera i umetnika da se urbani prostor gradova sa aspekta osvetljenja tretira kao jedinstvena celina u kojoj će osvetljenje istovremeno biti izraz savremenih trendova, ali kojim će se istaknuti identitet, istorija i kontinuitet razvoja grada. U tom procesu uloga telematike je od ključne važnosti, jer se projektovanje osvetljenja, kao i kontrolisanje dinamike-kinetike rasvetnih sistema programira upravo u specijalizovanom softverskom okruženju. Razvoj mediatekture koja daje posebnu draž noćnim panoramama gradova, najbolje svedoči o tome. Iako je tretiranje fasada arhitektonskih objekata kao medija za svetlosne i video-audio poruke najčastice tržišno motivisan, marketinški potez, kreativnost plus digitalizacija koja je prodrla u sve sfere života, uključivanjem VFX industrije, estetika medijatekture, inspirisana kulturnim sadržajima, gotovo da briše granice između spoljašnjeg i unutrašnjeg, virtualnog i stvarnog prostora. Ovakvi vizuelno-zvučni performansi često interaktivnog tipa posebno su u centru pažnje savremenih festivala svetlosti.

Trenutno širom sveta postoji veliki broj festivala svetlosti, ali za potrebe ovog rada biće izdvojeni primeri tri evropska festivala svetlosti. Prvi pripada redu festivala koji održavaju kontinuitet sa tradicijom hrišćanskih festivala svetlosti, ali nasuprot tradiciji, strategije savremenog osvetljenja promovise kao esencijalnu komponentu urbanih prostora gradova. On se smatra uzorom svim ostalim festivalima svetlosti i održava se u gradu Lionu u Francuskoj. Drugi je legitimno savremeni festival svetlosti bez pozivanja na tradiciju sa dugogodišnjim iskustvom održavanja, a uz festival svetlosti u Lionu jedan je od najkreativnijih, održava se u Berlinu, u Nemačkoj. Treći festival bi trebalo da ukaže na aktuelnost ovog tipa kulturnih manifestacija, a to je trenutno najmladji festival svetlosti u Evropi, prvi put održan 2012-13. u glavnom gradu Holandije, Amsterdamu. Ovaj festival koji traje gotovo punih pedeset dana je ujedno i najduži festival svetlosti u Evropi.

Festival svetlosti u Lionu

Istorija festivala se originalno vezuje za predanje prema kome je Bogorodica 1643. godine sačuvala Lion od širenja zaraze izazvane kugom. Bogorodica se od tada smatra zaštitnicom ovog grada. Počeci proslavljanja datiraju iz godine 1852. kada je novo izradjena statua Bogorodice kao religijski simbol grada, osmog decembra trebalo da bude postavljena na plato ispred bazilike Notre-Dame de Fuorvière. Inicijalno, osmi decembar se uzima kao najvažniji datum četvorodnevog festivala. Svetlosna senzacija koja se širila duž ulica grada kao obeležje festivala, isprva je spontano nastala tako što stanovnici grada postavljali sveće na spoljašnje strane prozora svojih kuća, a festivalska atmosfera je takodje usko povezana sa simbolikom proslavljanja nadolazećeg praznika Hristovog rodjenja.

Za izgled aktuelnog festivala koji se održava punih četrnaest godina odgovorna je realizacija planova za osvetljenje grada Liona iz 1989., 2004. i iz 2006-07. godine. Zapravo festival svetlosti je deo temeljnog, sveobuhvatnog plana kojim je Lion postao prepoznatljiv kao internacionalna prestonica za dizajn arhitektonskog i urbanog osvetljenja. Deo tog plana je osnivanje udrženja LUCI (Lighting Urban Community International) 2001. godine na inicijativu lokalnih eksperata iz oblasti osvetljenja, koje u saradnji sa *La Fete des Lumiere* svake godine organizuje internacionalnu konferenciju za urbano osvetljenje u vreme trajanja festivala. Delovanjem grupe Cluster Lumiere, u Lionu se uz festival svetlosti svake godine održava Internacionalna nedelja svetlosti koja obuhvata događaje kao što je LumiVille – internacionalni sajam javnog i urbanog osvetljenja; InLight Expo – internacionalni sajam arhitektonskog osvetljenja enterijera; Forum LED – internacionalni seminari i konferencije o LED tehnologiji koje okupljaju veliki broj svetskih kompanija i LED proizvođača. Cilj ovih manifestacija nastalih u organizaciji grupe Cluster Lumiere oko koje se kao partneri okupljaju korporacije kao što je Phillips France, Schneider Electric, Sonepar, Thorn Europhane i veliki broj institucija, gradova i profesionalaca iz oblasti urbanistike i dizajna osvetljenja koji su članovi ove grupe, je da ohrabri napredak savremenih rasvetnih tehnologija i da im podršku u suočavanju sa ekonomskim izazovima; kao i da promoviše internacionalni razvoj i kompetitivnost među biznis liderima u ovom sektoru.

Parolom osvetli više, konzumiraj manje, uvedene su mere odgovornog trošenja električne energije tokom trajanja festivala. Od 2006. godine fundamentalan zadatak planova za osvetljenje Liona postaju energetske resursi i kvalitet rasvetne tehnologije. Tako je 2011. godine zabeleženo da uz LED rasvetne sisteme i LED projektore festival svetlosti troši tek 0,1% od ukupne energije utrošene za rasvetne sisteme na godišnjem nivou. Takođe u Lionu je posebno pažnja usmerena na ekološku stranu, uzimajući u obzir celokupan ciklus, od momenta proizvodnje rasvetnih uređaja do momenta kada oni postaju otpad, festival svetlosti je u saradnji sa eko-organizmom Recylum zaduženom za odlaganje i reciklažu materijala.

Kulturno-umetnički program *La Fete des Lumiere* u Lionu, koji svake godine privlači veliki broj turista, uveliko je postao brend ovog grada. Učesnici festivala su kako domaći, tako i internacionalni umetnici i dizajneri. Na više od pedeset lokacija, podeljenjih prema distriktima i tematskim celinama, program festivala čini veliki broj svetlosnih skulptura, instalacija i projekcija. Iz godine u godinu pospešuje se internacionalna saradnja među studentima iz oblasti arhitekture, inženjerstva, umetnosti, dizajna, filmske animacije, pa se njihovi radovi izlažu u okviru festivala. Tako je na inicijativu Francusko-nemačkog centra za mlade (OFAJ) sproveden umetnički eksperiment, pa je na festivalu 2011. godine, suptilnom scenografijom na temu kompleksnih veza grad-priroda prezentovan zajednički projekat studenata sa Tehničkog univerziteta iz Berlina i francuskih studenata i umetnika sa departamenta za Menadžment i Dizajn osvetljenja univerziteta iz Liona.

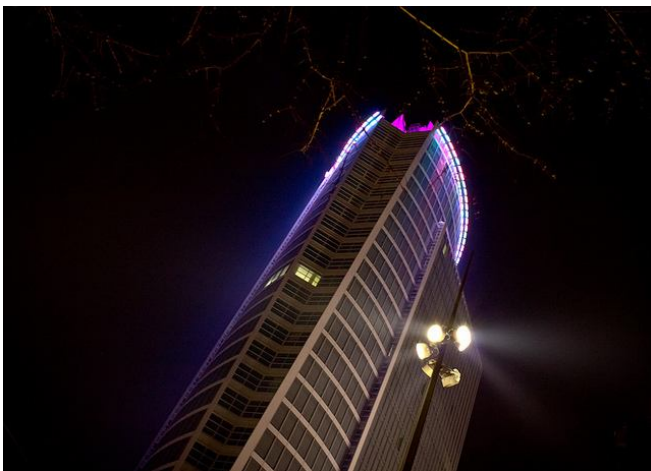
copy: Jean-Marie REFFLE 2011

copy: Jean-Marie REFFLE 2011

Labo #5, Franco-German Youth Creation Platform, Lyon 2011.

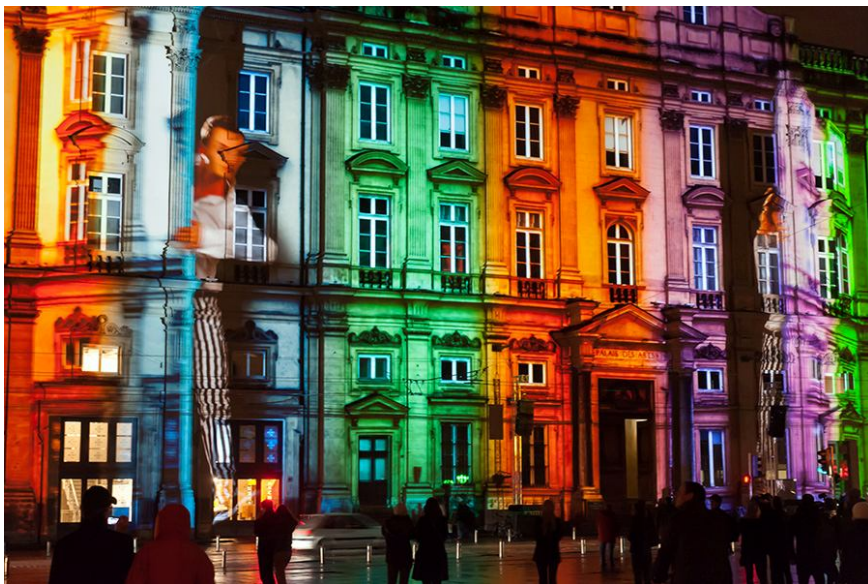
Svečana otvaranja i prezentovanje rešenja za stalno osvetljenje novih ili obnovljenih arhitektonskih zdanja u Lionu se najčešće planira u vreme trajanja festivala svetlosti. Tako je u okviru festivala 2010. godine predstavljena iznijansirano osvetljena (LED) fasada gornjeg dela višespratnice *Tour Oxygène* izgrađene 2009.

Tour Oxygène, Lyon 2010.

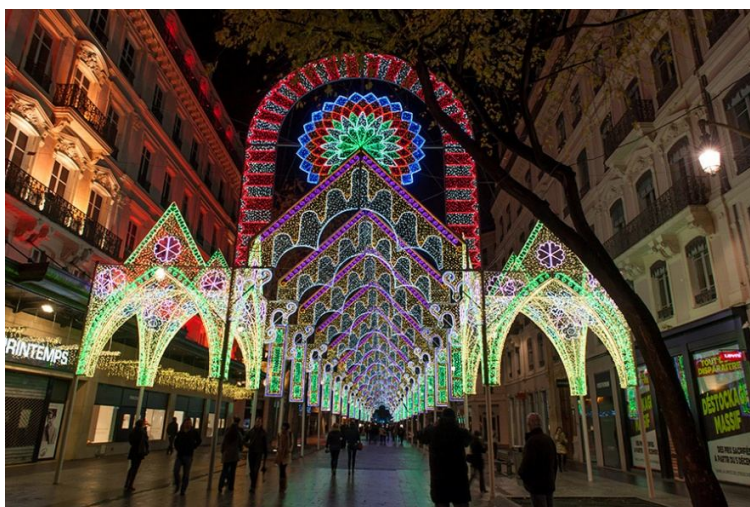

Tu je i veliki broj svetlosnih instalacija u urbanim zonama grada, svetlosno-zvučnih projekcija na mapiranim fasadama znamenitih arhitektonskih objekata koja su deo kulturnog nasledja Liona, kao i spoj muzičkih i svetlosnih performansa.

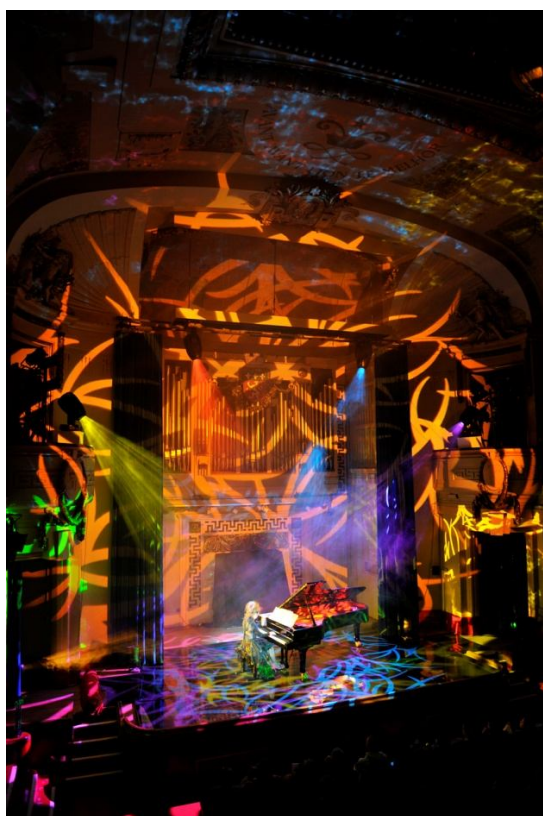

Vizuelno-zvučna instalacija "High Lights", Palace des Terreaux, 2012.
Dizajneri: Helene Richard-Michel Quesne /Skertzo/ETC

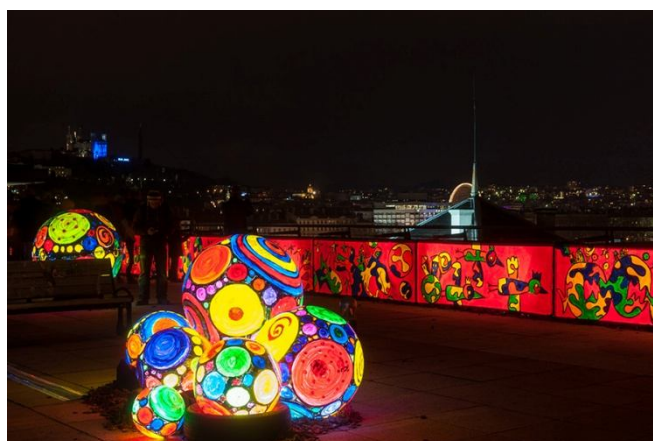

Svetlosna instalacija "Roman-tyca", Rue de la République, 2012.

"Music in colors", Salle Molière, 2011.
Natalia Romanenko/klavir
Jaques Rouveyrollis/dizajn svetla

Jérôme Toq'R, "Metamorphosis", 2012.

Interaktivna instalacija "Binary Waves", 2008.

Festival svetlosti u Berlinu

Nemačka je među prvima u svetu početkom novog milenijuma postala sedište internacionalne umetnosti svetlosti. Prvi centar za vizuelna istraživanja, prvi i jedini muzej posvećen isključivo umetnosti svetlosti je otvoren 2001. godine u gradu Una u Nemačkoj. Prva velika retrospektivna izložba posvećena internacionalnoj Light Art koja je na jednom mestu okupila radove većine protagonista, kao i savremenih umetnika koji su anticipirali ovu umetničku disciplinu, takodje je otvorena u Nemačkoj u ZKM//Muzeju savremene umetnosti u Karlsruhe-u 2005. godine. Angažovanost i podrška institucija kulture poslednjih godina dovela je i do otvaranja prvog bijenala internacionalne umetnosti svetlosti, održanom 2010. godine u Ruhru. Po uzoru na ovo bijenale u Nemačkoj, u Austriji je iste godine otvoreno još jedno internacionalno Light Art bijenale. O živom interesovanju publike za Light Art koje i dalje traje svedoči upravo pokretanje sada već jednog od najvećih festivala svetlosti koje se od 2005. godine održava u nemačkoj prestonici, Berlinu.

Festival je pokrenut na inicijativu Birdžit Zander, vlasnice marketinške agencije Zander & Partner koja se bavi organizovanjem javnih događaja. Kao i festival svetlosti u Lionu, i berlinski festival je takodje izgradio internacionalnu reputaciju potencirajući saradnju sa velikim brojem internacionalnih stručnjaka, dizajnera i umetnika u ovoj oblasti. Umetnički pritup u osvetljavanju znamenitosti grada, pre svega arhitektonskih spomenika i urbanih prostora je koncept koji ovaj festival razvija od prvih godina održavanja. Svojim vizuelnim identitetom, umetničkim, kulturno-istorijskim nasledjem i modernom arhitekturom Berlin je oduvek bio atraktivna destinacija za turiste, a svakog oktobra u dvanaest dana trajanja festivala, svetlosna senzacija transformiše grad u otvoreni izložbeni prostor kojim se ostvaruje ona dalekosežna ideja umetnika o stvaranju *Gestamtkustwerka*, ideja totalnog umetničkog dela.

Program festivala svetlosti u Berlinu, kao i program festivala u Lionu, podeljen je u tematske celine i sačinjava ga veliki broj svetlosnih instalacija individualnih umetnika ili grupa umetnika i dizajnera rasporedjenih u urbanim zonama grada; posebno su prisutne napredne tehnologije i 3D video mapiranja - projekcije na fasadama objekata od kulturne važnosti ili objektima sponzora festivala, kao i sofisticirano osvetljenje glavnih obeležja grada – Branderbuške kapije, TV kule, Berlinske katedrale...

Branderburška kapija, Berlin 2012

Staatliche Münze, Berlin 2012.

Postdamer Platz, Berlin 2012.

TV Tower, Berlin 2012.

Berlinska katedrala, Berlin 2012.

Konzerthaus am Gendarmenmarkt, Berlin 2011.

Francuska katedrala, Berlin 2011.

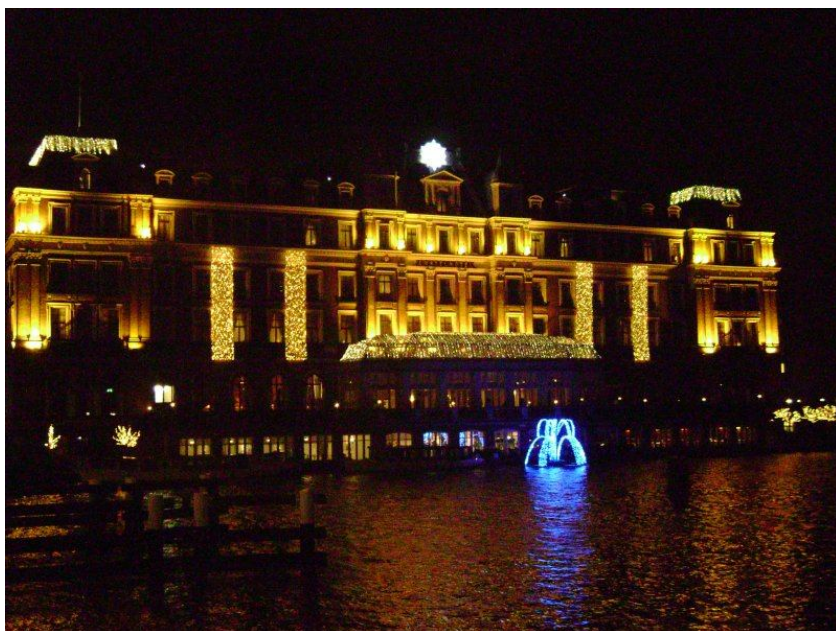

Projekat PHAS (Please have a seat), Berlin 2012.

Festival svetlosti u Amsterdamu

Pokretanju festivala svetlosti koji se od 2012. održava u glavnom gradu Holandije prethodile su pripreme započete 2009. godine, kada je za Božićno veče održana prva parada svetlosti na kanalima Amsterdama. Međutim, festival u Amsterdamu nije prvi festival svetlosti u Holandiji. U Ajndhovenu se festival svetlosti održava od 2006. godine i svojim sadržajem od tada privlači veliki broj turista i internacionalnih umetnika koji svoje projekte izlažu u okviru festivala. Ovaj festival osnovan u saradnji sa udruženjem LUCI iz Liona, za jednog od glavnih partnera festivala ima kompaniju Phillips. Podršku Phillipsa je takodje dobio i tim organizatora festivala svetlosti u Amsterdamu, a oficijalni dizajner osvetljenja ove kompanije, Rodžer van der Heide je 2012. zvanično postao i umetnički direktor ovog festivala.

Kao što su festivali svetlosti u Lionu i Berlinu kroz igru svetla sa vodenim površinama posebno istakli potencijal reka koje protiču kroz ove gradove, u Amsterdamu kao gradu na vodi, glavna kulisa festivala svetlosti je upravo istorijski centar grada i prstenovi kanala koji ga okružuju. Duž kanalske reke Amstel, od hotela Amstel do hotela Munt, Light Art skulpture i instalacije, projekcije i spektakularno osvetljene gradjevine učinile su da ova ruta u centru Amsterdama postane svojevrsan bulevar svetlosti gotovo punih pedaset dana, od početka decembra 2012. do sredine januara 2013. Negujući internacionalni karakter, i ovaj festival svetlosti okuplja kako nacionalne, tako i renomirane internacionalne Light Art umetnike i dizajnere, koji osim izlaganja svojih radova uzimaju učešće u edukativnom programu i radionicama festivala. Veliki odziv publike i stranih turista je okuražio organizatore festivala, pa su pripreme za drugi po redu zimski festival svetlosti u Amsterdamu ove godine već uveliko u toku.

Hotel Amstel, 2012.

„OVO“ Art, Amstel voor Hermitage, 2012.

„The Green Revolution“, Hortus Plantsoen, Amsterdam 2012.

Hotel De Doelen, Amsterdam 2012.

Projectat „1.26 Amstel“, Amstel voor Stadhuis, Amsterdam 2012.

Most Magerebrug na Amstel reci, Amsterdam 2012.

Zaključak:

Kako je svetlost posrednik svim ljudskim aktivnostima i obličju tih aktivnosti, može se reći da manifestacije posvećene kulturi svetlosti permanentno integrišu sve oblike vizuelne kulture. Kakav ćemo doživljaj okoline imati, najviše zavisi od (vrste, položaja, dinamike, intenziteta, boje) osvetljenja. Sunčeva svetlost kao jedini prirodan izvor svetlosti zadužena je za vizuelni identitet svega što postoji, a u njenom odsustvu, vekovima je tražena čarobna formula kako bi svaki mračan ćošak naselja i gradova dobio sopstveno "sunce". Kada je to u XX veku ostvareno, prostori gradova su postali funkcionalnije i bezbednije mesto za život. Međutim, krajem veka novi zahtevi su postavili i nove ciljeve, a životno okruženje, ugodnost i kvalitet života u svetu koji na početku novog milenijuma funkcioniše 0-24 sata, sedam dana u nedelji, postali su od ključne važnosti. U tom smislu, atraktivna noćna prezentacija grada i njegovih vrednosti počela je značajno doprinositi razvoju socijalnog života, turizma, kao i noćne ekonomije grada. Iz tih razloga, festivali svetlosti su postali čvorna tačka u kojoj se susreću i presecaju malte ne svi zahtevi i ciljevi masterplanova za osvetljenje savremenih gradova. Sa jedne strane, ove manifestacije su najpre prošle kroz radikalnu LED revoluciju, pa su zato idealna platforma za prezentovanje inovacija na polju savremenih rasvetnih tehnologija. Sa

druge strane, noćna prezentacija kulturnih i drugih znamenitosti grada se u svom najsajnijem izdanju kreira u vreme festivala svetlosti, a neka od tih rešenja ostaju da krase urbane gradske prostore i nakon festivala, postajući tako prepoznatljivo obeležje ili brend grada koji iznova privlači veliki broj posetilaca. I konačno, u pogledu kreativnosti i raznovrsnosti, uz tehnološku emancipaciju umetnika, mogućnosti umetnosti svetlosti su zahvaljujući upravo festivalima svetlosti postale bezgranične.

Literatura:

- Arnhajm, Rudolf, Umetnost i vizuelno opažanje, Beograd, 1994.
- Collpy, Fred, „*Color, Form and Motion: Dimensuons of a Musical Art of Light*“, Leonardo, Vol.33, No.5,(2000.), 355-360.
- Dizajn i kultura, Studenski izdavački cetar UKSSO Beograda, Radionica SIC, Beograd, 1985.
- Itten Johanes, Umetnost boje, Likovna akademija, Beograd, 1973.
- Kostić, Miomir; Djokić Lidija; Istraživanje postojećih rešenja funkcionalnog i dekorativnog javnog osvetljenja u cilju definisanja osnova za izradu razvojnog globalnog Masterplana za urbano osvetljenje, Elektrotehnički fakultet – Beograd, 2010.
- Milica Stojšić, „Medija fasade i fasada kao medij“, DOS savetovanje, Trebinje, 2012.
- Oliva, Bonito Akile; Argan, Djulio Karlo; Moderna umetnost 1770.-1970.-2000., Knjiga III, Clio, Beograd, 2006.
- Professional Lighting Design, No.52 (Nov/Dec), 2006.
- Transnational Lighting Detectives, Japan, 2004.
- <http://www.fetedeslumieres.lyon.fr>
- <http://festival-of-lights.de>
- <http://www.amsterdamlightfestival.com>
- <http://hosting.zkm.de>
- <http://www.lightart-biennale.com>